

Rade BAŠIĆ:

Arhiv Doc. Krajine B. Luka

ABK

Š O B G A

Tišina između juriša zavije sve u ćutanje. Samo je ona glasna. Samo ona cvili i prijeti; a legne po drveću i ljudima i povija ih zemlji.

Zapovijest štaba odreda raznijeli su kuriri po četama. Proboj! Vrš se posljednje pripreme. Obe strane miruju. Pucnjava se ne čuje ni kod neprijatelja. Dan je blistao u julskom suncu i svjetlosti. Predveče su oblaci prijetili kišom. Posljednji dan borbe u okruženju uranjao je polako u tamu. Dan i noć vršili su uobičajenu smjenu, na straži, iznad planine. Nadolazila je poplava mraka. Kroz večernju sumaglicu doline su ličile na duboke, tamne virove. Svježina prijatna i golicava, obuzimala je i hladila planinu. Sa surovog stijenja stizali su slabi vjetrovi. Oni su lako šunjeli u krošnjama drveća, remeteći tišinu.

Druga udarna zaustavljena i u polukrug savijena oko komandira slušala je njegovo izlaganje. Četa je zaustavila i korak i dah i slušala. I puške su bile zakočene. Komandir je govorio o težini položaja. "Teško će - veli - ići. Ne treba ni misliti da će lako biti. Ima ih dosta i utvrđeni su. Tu je bodljikava žica, pa rovovi, pa negazne mine. Tvrdo! Zato pazite! Napnite sebe i sve u sebi. Bombe. Puškomitraljezi. Benzin-ske flaše. Da. I slušajte: vezu da držite! Nema te vatre koja pravoj četi može veze pokidati. Šta će mi veza kad kao patrol-džije preko sela maršujemo, ako je u borbi nema. Ja ne znam i ne volim govore da držim, ali tvrdo je. Zato i govorim. Da je meko, ne bih... Da."

Na čelu postrojene čete Šorga. Visok. Širokih ramena. Neobično krupne glave, koja je uvijek malo neprijed povijena. Na glavi nemarno sjedi šubara od zečje kože. Nekao bi da su se dva zeca ugnjiježdila u Šorginoj tršavoj i neuradnoj kosi, i spavaju, ali ne zečjim nego dubokim i tvrdim snom. Šorgu su borci zvali Kraljević Marko. Djevojke i snaše zvale su ga Velika Dika. A on je u borbi bio veoma pouzdan. Kad zalegne, ne voli da se diže. Tuče kad treba i baš kako treba. I, dobro je gadjao.

I u nastupanju je bio prispor i sa zakašnjenjem izbijao na novi položaj. U odstupanju pogotovo spor, nezgrapno moglo bi se reći. Uvijek bi gundjao kad bi četa morala da odstupi. Vjerevao je da je tamo nekog u štabu uhvatila panika i da u stravi nema potrebe odstupati. Ponekad prilikom odstupanja pravio je šale na svoj račun: "Velika sam meta, božiju mu majku, gdje ću sa ovolikom tjelesinom."

Obično je poslednji izbijao na prihvatni položaj, pa je komandir u takvim prilikama strahovao da ga ne zarobe, da ga živa ne uhvate. Izvan borbe, Šorga je bio šutljiv. Mnogo je jec, naravno, kad se nije oskudjevalo, i mnogo spavao. Ponekad je bio zamišljen. Tada se najradije nalazio u društvu starijih boraca gdje se češće govorilo o kući i djeci. I on bi se u razgovor umiješao i ponešto rekao o svoja tri sina, tri mala partizana.

- Voljno - rekao je komandir i izdvojio vodnike da im bliže i detaljnije razjasni pravce nastupanja vodova. Šorga je olabavio ogromno tijelo, isturio puškomitraljez ispred sebe i ostao nepomičan, na svom mjestu. Na njemu se ništa osobito

nije zapažalo. Samo mu je pogled bio zamućen i nemirniji nego obično, iako je čitava njegova unutrašnjost bila uzburkana. Oštar bol pustio je u njemu. Raskopčao je bluzu, pa zatim i košulju. Razoličio grudi na kojima se ukaza čitav grm kovrdžavih mrlja. Osjećao je kako se guši. htio je da vikne. Tako mu došlo. Ali se uzdrža. Nešto strašno je htio da izbací iz sebe. Neka ide sve do đavola! Njemu je svega dosta. I, borbe. I, krvi. I, umiranja. Dosta mu je života. Život je njegov veliko ništa. Sve je za njega semisao i prazno. Gledao je tupo u puškomitraljez. "Bombardovanje, djeca" prošaputa i trže se. Leden znoj okvasi mu čelo. Neće on, ipak, nikome da se jada. Neće ništa da priča. Neće da luka. On trenutno ništa neće. Jednostavno bi da nestane, da pogine ili ... ili još teže ... Ina li, zapravo, ista teže od jada, koji ga je pritisnuo? Šoga bi lakše podnio da ga je mitraljez izrešetao, da mu je bacač nogu odbio, da je živ uhvaćen, pa da ga peku; da se čitava planina na njega svalila, opet bi mu lakše bilo.

Čuo se poluglasan razgovor komandira i vodnika: "Iz obruča moramo izići. Ranjenici. Narod... Odstupanja nema! Probiti ili ... Izginuti. Bolje je da izginemo nego,..."

Šoga je razmislao tek poneku riječ. Proboj, mislio je. Samo, zašto to bar jučer nije naredjeno? Danas bi i njegova porodica bila van obruča, van opasnosti.

"Idemo iz Kozaro, napuštamo našu planinu" brzo je razmišljao i shvatio da proboj znači odlazak. Zašto?! Nije vidio smisao takve odluke. Da li je moguće probiti?! I, da li se mora? Da. Upravo da li se mora ili i ovog puta "tamo neko stvara paniku". Više od mjesec dana odoljevaju napadima neprijateljskih divizija. Neprijatelj još nije prodro u šumu. Možda bi

trebalo još malo izdržati. Proboj, možda, i nije izlaz! A, njemu, Šorgi, nikud se ne ide. On bi, lično, želio tu ostati. I poginuti! Želio bi nestati ili, naprosto, prebjeći u dugu kolonu mrtvih, sresti se sa svojim.

Komandir i vodnici su završili. Četa je opet u stroju. Nad njom, u smračenoj šumi, treperi poziv na proboj. Lica mirna. Četa gotovo ravnodušna. Ali, četa je glasno disala, pa je to bio pouzdan znak da komandirove riječi nisu promašile.

Moglo je proći i bez toga, no običaja radi, komandir se obratio četi: "Ima li pitanja, črijedloga...?" Tišina prozviđa strojem. Iščekivanje!

Šorga se kolebao, zatim odlučio. On popade puškomitraljez, zaturi ga na rame i koraknu.

"Puškomitraljezac Šorga traži osustvo".

"Osustvo?!"

"Da. Jedan sat osustva. Samo jedan sat."

Toliko mu treba da trkne do zbjega. Da vidi. Da se osvjedoči. Možda i nisu svi. Možda i nisu. Možda i nisu. Žilama proteče hladan, osvježavajući potok. Čuo ga je kako odlazeći žuborka u kičmi i nožnim prstima. Velika nada ispravi ga i razvedri. Nadrastao četu, okrilatio, mislio je samo jedno. Otići! Vidjeti! Otići, i opet otići.

Šorgino pitanje oštro zasječe po komandiru. I, nehotice on se iznače, ustuknu kao da izbjegava ubod protivničkog bajoneta. Šta da radi?! Šta da radi?! Mnogima u četi poginuo je poneko. Šorgu je nesreća zadesila baš danas, uoči proboja. Trebalo bi ga pustiti. I komandir tako osjeća. Pred polazak na proboj?! Kako? Tražiće i drugi. Nije lako odlučiti. Rasuće

ljude. Borce će se, po zbjegovima, zahvatiti oko porodica, a noćas je otsudno... Najbolje bi bilo nikog ne pustiti. I četa osjeća da je komandiru teško da odbije, a rizik da odobri.

Dugu, neugodnu šutnju prekinuše borci iz stroja, koji povikaše:

"Da se pusti Šorga!"

"I niko više", dodavali su.

Komandir je prihvatio.

"Ali niko više!"

"Niko".

Iznenadjen i ošamućen, nije se ni sjetio, niti kje imao vremena da zahvali drugovima. Odmah je pošao. Odjurio.

Pred polazak čete na zadatak, Šorga se vratio. Oprezno je skinuo torbu sa ledja i spustio je kraj panja. Prošaputao je nešto i hitro se udaljio. Javio se komandiru i još hitrije vratio se, zaprtio torbu i stigao na svoje mjesto, jer je četa odmotavala ubojito klupko, prelazila iz stroja u kolonu 1, u tišini, kretala ka neprijateljskim položajima. Zauzeo je mjesto u koloni i brižno, očinski opipao torbu. Torba. Njegovo veliko blago. Njegov život. Niko ga ništa nije pitao. Zašto pitati, kad se zna? U posljednjem bombardovanju poginula mu je žena i troje djece. Tako se šaputalo, ali nije sasvim tako bilo, jer, mali Živko je živ. Njegov trogodišnji dječko preživio je bombardovanje. Šorga ga je u torbi donio. Živko će zajedno sa ocem na juriš. Na ledjima oca. U torbi, dođuše, ali ništa ne mari. Jurišaće ipak prije svih svojih vršnjaka.

Šorga je strahovao da neko od suboraca ne otkrije dijete u torbi. Pomisliće da je poludio. Javiće komandiru. Tražiće sa puno razloga i razuma da se dijete ostavi. "Ludost je - reći će - da dijete nosiš u streljački stroj." Togotovo no-

čas kada je sasvim nezvjesno kakav će biti ishod borbe, kad se očekuje teža i oštrija vatra, krvaviji sudar nego ikad do sada. Proboj se vrši radi ranjenika i naroda. Zadatak je dosta jasan i Šorga se saglašava. Narod /žene i djecu/ treba izvući iz obruča, ali on ni pod koju cijenu nije mogao od malog da se rastane. Zbog toga se i bojao da ga ne otkriju. Nastala bi objašnjavanja i natezanja, i on nije mogao da pretpostavi šta bi iz svega toga ispalo. Možda i zlo! Maloga je molio i pogledom, i dahom i riječima da glasa od sebe ne pušta. On nikako ne bi mogao da primi ničiji savjet, ničije naredjenje, koje bi ga od sina rastavljalo. Osjećao je toplinu na leđima od dragocjenog, najmilijeg tereta, kojeg je ikada u torbi nosio.

Šuma se potpuno smračila. Šorga mirno gazi u koloni i razmišlja: "Eto, zovu me Marko Kraljević. Ne znam zašto. Bar da je tako... Da sam onaj Marko iz pjesme. Nočas bi to tako dobro došlo..." Svaka žilica njegovog krvotoka naliva se neopisivom snagom. Probiti obruč i bez glasa, bez pravog obračuna, proći za leđa neprijatelju! To bi bilo sasvim malo. I, kukavički. Njemu se čini da je toliko moćan, da će bregove odvaljivati i neprijatelja njima gadjati. Jednim zamahom on će Kozaru razobručiti. Razbiti vatreni prsten oko nje. Rastjerati neprijatelja i učiniti da njega planina slobodno diše. Nosi puškomitraljez i ne osjeća ga. Samo teret na leđima osjeća. Blizu su neprijateljski položaji. Kolona skreće sa staze u lijevo. Četa se razvija u strelce. Niko, znači, nije otkrio malog Živka, čije je prisustvo potpuna tajna. To je, izvjesno, i Živkova zasluga. Jer, on se hajdučki, zavjerenički drži i glasa od sebe ne pušta. Baš kao što je otac tražio. Nali se toliko umirio i pritajio, da je otac više puta morao provjeravati diše li.

Sad kad bi ga i primjetili - ništa. Kasno je - sada više nema kome nalog da preda.

Noć. Vjetar jedva čujno šapori u lišću. Četa, razvijena u strelce, vrši privlačenje. Krcka granje pod nogama stroja. Sudari se nož i čutura na nekom od boraca. Zazovni metal glasno, izdajnički.

- Tišina! ljute se desetari i vodnici. Zalepeta krili-
ma nekakva ptičurina i prosvrdla kroz pomrčinu. Još ne puca!
"Zašto ne puca", pita se Šorga. Nikad, pred borbu, nije bio o-
vako uzbuđen. Krv mu je uzavrela i kipi. Sekunde su beskrajno
duge. "Zašto ne počinje..." Osjećao je jak, fizički bol u oči-
ma od napregnutog gledanja u tamu. Glava mu je bučala kao da
kroz nju protiče brz, nemiran potok. U ušima je šunjelo. Kod
susjednih četa borba je već počela. Šorga nije bio toga sasvim
svjestan. Činilo mu se kao da odnekud iz daleka dopire grmlja-
vina, a borba se vodila na položaju nedaleko od njega.

- Šta stojić tu! opomenu ga desetar - traži zaklon.
Eno rovova! Zar ne vidiš?! Šorga se najprije zaljulja na mje-
stu, pa kao bunovan podje naprijed.

- Ko je? viknu neko uplašeno i preglasno, ali iz ta-
kve blizine da se Šorga iznenadi i zbuni.

- Ja sam, brate: Živ ... ovaj Šor..., da Živko Šorga!
I, tek tada se potpuno otriježni.

Erzo istrese refal ka rovovima i odlučno zakorači,
kao da stupa u nešto veliko i nepoznato, kao da kida sa svim
što se u njegovom životu zbilo, sa svojom prošlošću, sa samim
sobom. Ispunjen osjećanjem nečeg sudbonosnog, zasječe dugim
koracima u pomrčinu prošaranu svjetlećim mecima i raznobojnim
raketama.

- Udri ga, žito ti rodilo - viknu i strese rafal put neprijatelja, pa omamljen brodom pojuri prema uzavrelim i zadimljenim položajima, na kojima počese da niču požari i koji su zbog svega što se zbivalo ličili na veliki grad u kome je slavlje i vatromet.

Vazduh je prazasićen teškim mirisom baruta i zadahom lješeva. Topovi neprestano prosiplju čelik. Mnogo čelika. Konji, goveda, ovce, ranjenici, narod, žene i djeca, sve se to kreće iza položaja i na samim položajima. Sve se izmiješalo.

Kurir prve udarne, petnaestogodišnji Selim, zvani Huja, jurio je na konju, hitao da prenese izvještaj do štaba, ali je konj pod njim pogodjen i strovalio se na nejaku, mršuljava dječaka. Dječak žalostivo cvili: "Majko, majko moja". Oko njega se okupila grupa žena i djevojaka. Izvlače ga ispod mrtva konja. Topovi su urijedili pucnje, ali puške i puškomitraljezi vezu li, vezu. Mnoštvo naroda hrli na mjesto proboja. Sve se ustremilo na cestu. Preći cestu, to znači preplivati vatrenu rijeku, stići na drugu obalu. Udarni bataljon probio je neprijateljski obruč. I prvi bataljon savladao je neprijateljsku odbranu na svom pravcu. I, Šorga je progurao do ceste. Kada bi bacačka mina blizu eksplodirala, mali Šivko je tiho i preplašeno jauknuo i uvukao glavu u torbu. A kad otac pretrčava od zaklona do zaklona, on promoli glavu kao da osmatra i ocu pomaže. Na cesti su otac i cin savladali i posljednju prepreku. Već se razdanilo i neprijatelj može dobro da osmatra. Odnekud se pored Šorge nadje i Vaso - Čikin. Vaso primijeti Nijemca koji gadja Šorgu i jednim metkom ga smiri. To omogućí Šorgi da se odmah prebaci prijeko, a kad je prešao cestu, kao da je okrilatio, pojuri prema šumarku. Uvlačeći se u gusto šipražje, on leže po

zemlji. Dahtao je od silnog umora i uzbuđenja, a srce je htjelo da iskoči, da pobjegne. Osjećao je teret na leđima, ali se nije usudjivao da provjeri da li je Živko zdrav i živ. Tada se dijete oglasi. Šorga ustade. Izvadi sina iz torbe. Diže ga visoko iznad glave. Iz njega provali nešto poput rike knežpoljskog bika. Držao je čvrsto sina. Sunce se pomaljalo iza planine prosipajući prve zrake po bojištu koje se nije smirivalo. Obasjan suncem i zagledan u sina, Šorga je osjećao kako se snaga iz njega prelijeva u dječaka. Izgledalo je da jedan u drugog uranjaju i da rastu divljajući od snage.

